

בעזרת השם יתברך

גליון # 24 - חודש אלול תשכ"ט

אגרון עולמי לגלות את האמת על חיוב ישוב ארץ ישראל
שהיא מצות עשה מן התורה ושקולה כנגד כל מצות התורה

בירורי הלכות מכל ספרי שאלות ותשובות

הגליונות האלו מיוסדים לשבור את כח של אלו שמוציאים דיבתם רעה על ארצינו הקדושה כמו שכתוב בספר חפץ חיים בהקדמה, וז"ל: ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מפבר מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהלים (פרק קי"ו, כ"ו-כ"ז), "וישא ידו להם להפיל אותם וגו' בגוים ולזרותם בארצות", וכמו שפרש רשארץ ישראל שם והרמב"ן בפ' שש שלח, (במדבר י"ד א') וחסא המרגלים הלא היה עון לשון הרע, וכמו דאיתא בערכין (דף ט"ו.) אם כן אנו מוכרחין לתקן זה החטא קדם הגאולה. וכדאיתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע עולה עד כנגד כסא הכבוד, ובפרט כשהוא מדבר נגד ארץ ישראל.

על ידי שנלמוד על מצות ישוב ארץ ישראל נזכה שכל בני ישראל יעלו לארצינו הקדושה כמ"ש בעובדיה (פרק א פסוק יז) ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם. (ובספר ישעיה פרק ס פסוק כא) ועמד כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

עוד לקטנו מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי הבעל שם טוב זצלה"ה

עיה"ק צפת תובב"א

מצות ישיבת ארץ ישראל

על פי שאלות ותשובות באלף שנים האחרונות

שו"ת מהרשד"ם חלק אה"ע סימן קכג

שאלה ראובן מת בחיי אשתו והניח בת קטנה יונקת שדי אמה וצוה אותה המת אצל אחיו שמעון ועשאו אפטרופוס על כל נכסיו ושישיא אותה כשתגדל לבן לוי אחיהם אחר שמת רצתה האלמנה לגבות כתובתה וללכת לשוב אל עמה ואל מולדתה שהם דרים בעיר אחרת והאלמנה טוענת שגם רצונה להוליך בתה עמה להניק' ותהיה אצלה כדין והאפטרופוס טוען שהיתומה בת אחיו נ"ע חשיבה אצלו ואצל זקנתה מאד מאד ואינו רוצה לתתה לה שיוליכנה לעיר אחר' מפני סכנת הדרכים ומפני שינוי האויר והילדה רכה יונק' שדי אמה ודפקוה ומת חס ושלום ילמדנו רבינו הדין עם מי:

תשובה לכאורה היה נראה שהדין עם האלמנ' חדא דאמרינן על מתניתין דהנושא את האשה ופסקה לזון את בתה חמשה שנים כו' א"ר חסד' זאת אומרת בת אצל האם לא שנא גדולה כו' ודייק הכי מדקתני מוליך לה מזונות למקום שהיא אמה ולא קתני למקום שהי' ותו לא ומדקתני למקום שהיא אמה מלת' פסיקת' בין שהיא קטנה ובין שהיא גדולה ש"מ שהבת הוא אצל האם לעולם ועוד דכשהי' קטנה איכא משום הא דתנ' מי שמת והניח בן קטן יורשי האב אומרי' יהא הבן גדל אצלנו ואמו אומרת יהא בני גדל אצלי מניחין אותו אצל אמו ואין מניחין אותו אצל הראוי ליורשו מעשה היה כו' ואם כן בנ"ד דאיכא תרתי כל שכן הוא שתעמוד הבת אצל האם אמנם לע"ד דכי מעיינת ביה שפיר הדין עם שמעון אח המת ואע"ג שכפי השגת ידי דין זה אינו מצוי מבורר לא בגמר' ולא בספרי הפוסקים מ"מ יש לי להוכיח שהדין כן ועם היות שכבר כתבתי מה שהיה נר' לע"ד ראיתי לחזור ולהרחיב הדבור קצת לברר וללבן הדברים יותר והשומע ישמע והחדל יחדל כי איני מן האומרים קבלו דעתי וטרם החלי לדבר ראיתי להשיב אל מה ששמעתי רצה אחד מן החכמים לקנטרני ולהביא ראיה על הפך דברי מהא דאמרי' בגמ' זאת אומרת הבת אצל האם וקאמר מאי למקו' שהיא אמה ש"מ בת אצל האם לא שנא גדולה ולא שנא קטנ' ורצ' המנגד לומר דמדקאמ' רש"י ז"ל דקתני מלת' פסיקתא שמע מינה כל בת אצל האם ואם אתה אומ' שאין ביד האשה להוליך בתה עמה למקום שתרצה אם כן לאו מלת' פסיקתא היא שפעמים תהיה אצל אמה ופעמי' לא אלא שנר' שהרשות בידה להוליך בתה למקום שתהיה שמה רוחת /רוצה/ ללכת ע"כ הבנתי מטענת המנגד ואני אומר כי טענת זאת קורי עכביש מבטחה ישען עליה ולא יעמוד וזה שאם נפש' לומר כן נמצא אתה עושה מקורי עכביש רמות וגביש ותקנה חלושה כזו שכתב הר"ן ז"ל וז"ל למקום שהיא אמה ולא קתני לבית אחיה למדנו שכן טוב שתתגדל הבת אצל אמה ובת הנזונת מן האחים זנין אותה בבית אמה ואין כופין אותה לדור אצלם לא שנא קטנה ולא שנא גדולה:

הרי שנר' מדברי הר"ן שתקנה זו אינה כי אם טובא בעלמ' כדי שתלמד אותה גם כתב ואין כופין אותה כו' ואי ס"ד דתקנה זו כ"כ עצומה וחזקה עד שתוכל האם להוליכה לכל מקום שתרצה איך כתב בל' שלילה ואין כופין כו' אם יש לנו רבות' גדולה מזו שיכולה האם להוליכה למקום רחוק ממושב עירם אלא שנר' בודאי שכל כחה של תקנה זו אינה אלא כדי שלא נכוף אותה לדור אצלם בביתם כי הייתי אומר כי בברכת הבית תאכ' מבלי שיצטרכו להוצאה יתירה ולזה אמר שאין כופין אות' לדור אצלם אבל לא שתהיה הרשות ביד האם להרחיק' מעיניהם ע"כ שזה לא עלה על הדעת ואבאר עוד כונתי שע"כ לומר כן שאין הרשות ביד האם להוליכה למקום שתרצה היא שאם כן הגע עצמך שהי' עומדת בארץ ישראל או בירושלים ורצון האם לצאת משם ולהוליך בתה עמה נמצ' כפי דברי' הרשות בידה והרי שנינו הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאים אחד אנשים ואחד נשים ופרש"י הכל מעלין את כל בני ביתו כו' ואם אתה אומר שיש רשות לאם להוליך בתה עמה לכל מקום שתרצה נמצ' דברינו סותרים אלו לאלו עוד הגע עצמך שתרצה האם להוציאה ממקום שרובם ישראל למקום שלא יש כי אם מעט מזער מישראל והם רעים וחטאים לה' אם כן מוכח מלת' פסיקת' שאמרת הבת אצל האם לעולם יהיה הרשות בידה וזה ודאי לא יאמר אותו אלא מי שאין לו מוח בקדקדו כי ח"ו שתקנה קלה וחלושה כזאת תתפשט כ"כ לסתור מצוה רבה כמו דירת ארץ ישראל וכל שכן ירושלים ויתנו חז"ל רשות להם להוציא בתה ולגרשה מהסתפח בנחלת ה' או להוציאה למקום גדודי אנשים רשעים אלא שמה שאמרו מלתא פסיקתא הוא כשהאם לא תשנה תנועתה ומקום מולדתה של הבת אלא בדבר הבא מאליו כמו קטנות וגדלות שהרי מלתא פסיקתא היא אם תרצה לעמוד בעירה ואם לא תרצה הרי היא כאותה שאמרו הפוס' וכתבה הרמב"ם ז"ל בסוף פ' כ"א מהלכות אישות ואם לא רצתה האם כו' עד הרשות בידה וכתב המ"מ זה ברור שלא מצינו חיוב לאשה ולמה אין אנו אומרי' דמדקתני מלתא פסיקתא למקום שהיא אמה לומר שבע"כ של אם תשב עמה

אלא שנר' בלי ספק שאין לנו לומר אלא מה שנאמר בפ' ואחר שלא מצינו בפ' בשום מקום חיוב לאשה אין לנו כח לומר מטעם מלתא פסיקתא דבר שאין הסברא אומר כן ולכן אחר שלא מצינו חיוב לאם בשום מקום אלא לאב שהוא מצוה די לנו שנקיי' סתמיות המשנה ולשונה במה שאמרו בין גדולה בין קטנה ולא בדבר אחר וכן אני אומר שלא אמרו מלתא פסיקתא קתני בין גדולה בין קטנה בין במקום זה בין בעיר אחרת אלא שכל הכונה לומר שלא נכוף לבת שתעמוד אצל האחים בביתם ממש כדי שלא יצטרכו להוציא הוצאה יתיר' אלא לא נחוש לזה אלא שיתן לה מזונות או דמי מזונות כמו שתרצ' אבל מי ישמע או ירצ' להאמין שנתן כח ביד האש' לחוב להאחי' שיוליכו את אחותם למקו' שאולי לא יוכלו לסייעה ויקיים עליה' מקר' שכתו' ויאכל חצי בשרו וא"ת ואתה אומר לאחים היה מליץ בעד האם לזה אני אומר שהדבר ברור והתשוב' מפורשת שכל עוד שהיא תרצה שלא לשנות יפה כחה שהבת אצלה ולא אצלם אמנם המשנה ידו על התחתונה עוד נרא' בעיני הכרח גדול שהרי דין בת אצל האם כתבו הרמב"ם ז"ל בב' מקומות מה' אישות א' בפ' כ"א וא' בפ' כ"ג ועם שטורח עלי מאד להעתיק לשון הספר ודרכי לקצר בזה בכל האפשר מ"מ ההכרח הביאני לכך ואומר כי בפ' כ"ג כתב המשנה בלשונה וז"ל הנושא את האשה ופסקה עמו שיהיה זן את בתו כו' עד נתגרש' בתוך השנים שקבל על עצמה לזון את בתה ונשא' לאחר ופסק' גם עמו כו' עד לא יאמר ראשון אם תבא לביתי אזונה אלא מוליך מזונותיה למקום שהיא שם עמה /אמה/ ע"כ ובפרק כ"א כתב וז"ל שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהי' בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה כו' עד אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו כו' עד והבת אצל אמה לעולם ואפי' לאחר שש כיצד מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו וזנין והיא אצל אמה ואפי' נשאת האם לאחר בתה עמה ואביה זן אותה עד ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה והיא אצל אמה ולא תמצא בשום מקום מזה הפ' הלשון שכתב בפ' כ"ד /כ"ג/ שכתב שם מוליך מזונותי' למקום שהיא שם אמה ובפ' כ"א כתב אין מפרישין כו' עד ונותן כו' והוא אצל אמו וזנין והיא אצל אמה

ולא נשמט בשום פעם לומר כאן במקום שהיא שם אמה אלא שנר' לע"ד שמי שרוצה להודות על האמת יודה ויאמר שכוונתו ז"ל בפרק כ"ג שמדבר בבת אשתו שאינה שלו ונתחייב הוא לזון אותה ואין ההפרש בין הבת ובעל אמו אלא שהבת רוצה להיות אצל אמה הן בעיר זאת הן בעיר אחרת בהיות שאין החוב לבעל אלא שאינה בביתו כי נר לאחד נר למאה ועתה ההוצאה יתרבה אמנם אחר שהדין נותן כן שמחוייב לזון אותה אפי' שאינה בביתו מה לו שתעמוד בעיר הזאת או שתלך למ"ה הוא אינו חייב לתת לה אלא כפי מה שהי' צריך להוציא במזונותיה בעיר אשר הוא יושב בה ואם כן תלך לקצוי ארץ כי מה לו ולצרה אמנם בביתו לא כתב אלא מוציאין כו' וזנין והיא אצל אמה ולא אמר למקום שהיא שם אמה שנר' אפי' שתהיה במקום רחוק אלא וזנין והיא אצל אמה דמשמע לפי פשט הלשון שהיא באות' העיר אלא שאינה אצל אביו בביתו אלא אצל אמה בביתה וכן אני מוכיח זה היות אמת מ"ש למעלה מזה דין הבן ואח"כ כתב והבת אצל האם לעול' ואפי' אחר שש משמע בפיו שאין הבדל בין הבן לבת אלא שהבן ששה שני' ותו לא והבת לעולם אמנם כמו שהבן אינו יכול להוציאו מן העיר ולהעלי' אותו מעיני אביו כן הבת וא"ת ומ"ל דבן אינו יכול להוציאו האם למקו' שהיא תרצה העבודה שנר' לי שמי שיפקפק בזה אינו אלא מן המתמיהין דכי יעלה על הדעת שלא יהיה לאדם אלא אותו בן ויחיד ורך הוא אצלו ונפשו קשורה בנפשו והיה בראותו כי אין הנער ומת אביו מצרתו ותאמר שא"ה נתנו לה כח להוליכו למקום רחוק זה אין הדעת סובל ב"ס ולא היה צריך ראייה האמנם לרווחא דמלתא אביא לי עדים נאמנים המ"מ שכתב לתרץ השגת הראב"ד ז"ל על הרמב"ם וז"ל א"א אין הדעת סובלת שנכוף את האב להפריש בנו ממנו עד שיהיה בן שש והלא חייב לחנכו תורה עד ואין זו קושיא שחנך זה אפי' הוא אצל האם יכול לחנכו לפעמים להושיבו אצלו מי הוא אשר ראה מאורות ואינו רואה כי דברים אלו מוכיחים הוכחה גמורה שהדבר פשוט הוא שאין אלו הדינים אלא במי שיושבת בעיר אשר האב שם כי לא אמר המ"מ וי"ל שהרב לא דבר אלא כשיושבת האם בעיר שאז יכול לחנכו אלא מדקאמר ואין זו קושיא כו'

משמע בפירוש שהוא דבר פשוט מאד שאין צורך לבארו אלא שהראב"ד השיג על הר"ם אין הדע' סובל' כו' להפריש בנו כו' שר"ל אפי' שעה א' כי בכל עת יכול לחנכו וללמדו תורה צוה כו' מה שא"א כן בהיותו אצל אמו כי לפעמי' יוכל ופעמי' לא יוכל ותירץ המ"מ שא"ה כיון שאין זה החנוך אלא דבר מועט מספיק שלפעמי' יושיבנו אצלו והאמת כי דברי' אלו ברורים הם בעיני כשמש אשר לדעתי אין מי שיוכל להכחישם גם יכולני להביא ראיה קצת מהמגדל עוז שכ' על השגה הנז' וז"ל ואני אומר זו ברייתא כו' עד ואמו אומרת יהא גדול אצלי מניחים אותו אצל אמו כו' עד מכלל דאפי' בחיי אביו היה אצל אמו שלא ברצון אביו ומשום הכי קפדי יורשים וכ"ת מאי קטן קטן ממש שעדיין לא גמלתו אמו פשיט' מאי קא אתא לאשמועין הא שמעינן לה פ' אע"פ היא אומר' להניק והוא אומר שלא להניק שומעין לה. ומאי קשי' לי' לימא דהתם קאמר דשמעינן לה להניק ולא לו כי הוא עמה בבית כי בנשואה מיירי אמנם בריית' דמניחי' אותו אצל אמו ר"ל שיכול להוליכו לכ"מ שתרצה ולעולם אימא לך דבקטן יונק ממש מיירי אלא שנר' בפ' שזה אינו עולה בדעת ופשיט' שאין כח בידה להוציא אותו מן העיר מן הטעם שזכרתי ואם כן חזר הדין דבן ובת שוים בזה ואין בהם הפרש אחר אלא שזה ששה שנים וזה לעולם. ומטעם אחר וגדול הוא בעיני אני אומר שמה שאמרו הבת היא אצל האם לעולם אינו ר"ל שיש לה כח להוציאה ולהוליכ' למקום שתרצ' האם שהרי שנינו בפ' נערה שנתפתת' האב זכאי בבתו בקדושי' בכסף בשטר ובביא' זכאי במציאת' ובמעש' ידיה ובהפרת נדריה כו' וכל אלו הזכיות הם מן התור' לבד מציאתה שהיא תקנת רבנן משום איב' ורשאי למוסר' מה"ת למנוול ומוכה שחין ואח' אשר הודיע לנו ה' את כל זאת פליא' דעת ממני מי הוא זה אשר יעל' על דעתו לומר שהתור' זכת' לאב בכל אלו הזכיות ואתה רוצ' לבטלן בהבל תקנה שאמר רב חסד' זאת אומרת כו' מדיוקא דמתני' ותרצ' לבטל המשנה השלימה הנז' והתורה השלימה שאמרה בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים ברשות אביה ואני שמעתי ולא אבין דעת הרוצי' לתקן כל זה בקש אשר ידפנו רוח שאומרי' שכבר יוכל לזכות בכל זה אפי' תהיה

היא במ"ה והאב במקום רחוק ממנה ואני משיב להם הנה שראובן
גרש את אשתו והיה לו בת ממנה וחביבה אצלו ואתה נותן רשות לאם
שיוליכנה לעבר הים ולמקום שתרצה ובאותו מקום שהאם הולכת אינו
מקו' תוכל הבת להרויח דבר ואם תעמוד במקום האב תרויח ה'
לבנים או יותר בכל יום ואתה אומר להפסיד לאב זכות זה שהתורה
זכה עוד נזדמן לאב בעירו איש א' יחפוץ בבתו ואם היה פה היה
האיש ההוא נותן לו לאב אלף לבנים או יותר בעבור שימסרנה בידו
עתה כי האיש ההוא אינו רוצה ללכת שמה למקום הבת או שאינו
רוצה להמתין הייטב בעיני ה' כי התור' זכה בזה כל זכות אפשרי
להיות ואתה רוצה להפסידו מכח התקנ' היוצאת מכח דיוק דמתני' זה
ימאנהו דעתי ולא יסבלהו אלו שמעתיו מהיותר גדול שבדורנו זה ואין
הדברים כיוצא באלו נמשכים אלא מצד ההרגל כי להיות הלשון בת
אצל האם מרגל' בפומייהו והורגלו על שהבת זוכה מן האב ולא האב
מן הבת קש' בעיניהם לפרוש עצמם מן ההרגל אמנם המעמיק
בדברים ויקח אותם בשרשם מן הגמרא ומן הפוסקים ולא יטעהו
ההרגל והניצוח יכיר האמת וכללא דמלתא כי כל זכות שאז"ל
בדבורם הבת אצל האם לעולם לא אמרו כן לחוב לאחרים אלא במה
שאין כופין אותה לדור אצל האחים ושאין האחים יכולים לומ' אם את
אצלנו יש לך מזונות כו' אלא שיתנו לה מזונות אפי' שהיא בבית אמה
ובזכותה דברו לא בזכות האם כמו שכתב הר"ן הלשון הנז"ל וכן בבן
בזכות הבן דברו כמו שהוכיח המ"מ בלשון הגמ' בעירובין דאפי' בן
שש בצוותא דאמא ניחא ליה אם כן כל שירא' לאב או לאפטר' שהוא
חוב לבן או לבת להפרידה מן העיר הרשות בידם ויכולי' לומר לאם
מה שאמרו שהבת אצלך לא אמרו אלא בזכות הבת והנה אנו רואים
שחוב הוא לה שתעמוד אצלך ותוליכנה מהעיר שאת' חב לנו ולה לא
נתנו לך כח בזה וצדקו דברי הרמב"ן שהבי' החכם השלם כמה"ר
בנימין הלוי נר"ו שכתב ולעולם צריך לדקדק בדברים אלו אחר שירא'
בעיני ב"ד בכל מקום שיש בו יותר תקון ליתומים שב"ד אביהם של
יתומים לחזור אחר תקונן והאומר שרצה לומר שאינו חוזר אלא לענין
הבנים אמנם לענין הבת לא שהרי אפי' האב אינו בא מידו להוציאה

מיד האם ולא עדיף ב"ד מאב והבל יפצה פיהו דלא מבעיא לדעת האומרים דמה שאמרו הבת אצל האם לא מיירי בגרושה שיש אב לבת שאז הבת אצל האם ואם כן הכח שיש לאב יש לב"ד אלא אפי' לדברי הרמב"ם ז"ל והנמשכים לדעתו שהם רבים מ"מ יש כח לאב ולב"ד לראות תקנת הבת שהרי לאו מלתא בלא טעמא הוא אלא טעם גדול יש בדבר וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בתשו' הנז' והטעם כדי שתרגיל האם לבת ותלמדה דרך נשים ושלא תרגיל עצמה בפריצות ע"כ והגע עצמך שאנו רואים בפירוש שהאם דרך אחרת יש לה והיא פרוצה עד מאד או שאינה מיושבת בדעתה והיא צריכה מלמדת היתכן בעיני אלי"ם ואדם לומ' אפי' הכי הבת אצל האם לעולם רחמנא ליצלן מהאי דעתא אלא על כרחך יש לך לומר שחכמים דברו בתקנת הבת על הסתם אמנם אם יראה בעין שתקנת הבת אינה להניחה אצל אמה ודאי ואין ספק בו שיש כח לבית דין לראו' על תקנתה ואם כן בנדון שלנו אחר שהנפטר אב הבת צוה לאחיו אדם כשר על כל נכסיו גם צוה הבת אצלו וגם שישיאנה לבן אחיו נוחו עדן נראה בודאי שנתן לו כחו ורשותו ולא מבעיא השתא דאיכא מאן דאמר שלא אמרו הבת אצל האם אלא באלמנה ולא בגרושה דפשיטא דיש כח לאפטרופוס לעכב' שלא להוציאה מן העיר דבמקום אב קיימא אלא אפי' לכו"ע יכול האפטרופוס לעכבה שלא יוציאנה שיאמרו לה לא אמרו ז"ל הבת אצל האם אלא לתקנת הבת ואם את בעיר שאנו בה הרי יש לה תועלת הנהגתך גם תועלת השקפתנו בה בכל האיפשר גם נוכל לקיים דברי המת להשיאה למי שצוה ואם תוציאנה מן העיר תפסיד כל אלו הטובות מצורף לזה טעם הסכנה דטעמ' רבה הויא דהא כתבו התוס' בפ' שני דייני גזרות על משנה ששנינו הכל מעלין לארץ ישראל כו' כתבו התוס' אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנה ובמרדכי כתב דהני מילי בימיהם שהיה שלום דרכים אבל עכשיו שהדרכים משובשים אינו יכול לכופה דהוה ליה כמו חפץ להוליכה למקום גדודי חיות ולסטים ואפי' אם יעמיד לה ערבים מגוף וממון ערביך ערבא צריך ע"כ הרי אם כן משמע בפירוש דמהני האי טעמא דסכנה ואפי' שיתן ערבים כדי לבטל דין ברור הנז' במשנ' דהכל מעלין והדין היה נותן לכופ' אי

לאו האי טעמא וגם שהיינו יכולים לומר שלוחי מצוה כו' כל זה לא עמד לטעם הסכנה כל שכן בנדון שלנו שהדין אינו נותן כן כל שכן ולפי הנר' לע"ד הוי איפכ' מן הטעמי' שכתבתי שלכל הפחות יעשה טעם הסכנה סניף לעשות שלא תוציא האם הילדה הזאת מתוך קרוביה וזקנתה שהיא טובה כאם ויותר ולשום אותה בסכנת דרכים וכל שכן בהיות ילדה רכה וקלה להתפעל מחורב ביום ומקרח בלילה ויעקב אבינו ע"ה אמר הילדים רכים כו' ומי יכול להשמר מפגעי הדרך ואמרינן בגמרא פרק לא יחפור דמתקנ' יהושוע"ן =יהושע בן= גמלה /גמלא/ ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא ופרש"י שמא יזוק בדרכים שהשטן מקטרג בשעת הסכנה הרי שמספיק טעם הסכנה לכוף לבני מתא שיקחו מלמד כדי שלא ישלחו בניהם לעיר אחרת הסמוכה ולדברי הרבה מן הפו' יש לכוף אפי' לא יש כ"ה תינוקות בעיר ולא היה הדין נותן כך שאעפ"י שימצאו מלמד מי יודע אם ימצאו טוב כמו אותו שהוא בעיר האחרת ואע"פ שיוכל הרוצה לחלוק למצוא מקום לחלק מדברי רש"י שנר' מתוך דבריו דמיירי שהולכים וחוזרים תמיד מ"מ אתה למד שיש לחוש הרבה לסכנת הדרכים אפי' במקום קרוב כההיא דלא יחפור כל שכן מהלך ב' או ג' ימים כנ"ד שהוא טעם מספיק לעכב ביד האם שלא תוציא הילדה מן העיר כל שכן בהצטרף מה שכתבנו וגם הלום אחרי רואי מה שכתבתי ראיתי ונתגלה אלי פ' ממורי הרב החסיד כמה"ר לוי נ' חביב וראיתי לכתוב ראשי דבריו וכלל אמריו. מה שמכריח כוונתי אל האמת והא לך תוכן השאלה ר' היה דר בח"ל במקום רחוק מארץ ישראל נפטר וחל"ש והניח ב' יתומים קטנים וצוה מחמת מיתה ואמר ששני אחים שהיו לו והיו אפטרופוסי' היתומים על נכסי עזבונו ושהיתומים יעמדו עם זקנתם שהיתה חמותו בזמן עבר ושאל השואל אם האפטרופוסי' הנז' ירצו לעלות לארץ ישראל והזקנה הנז' לא תרצה לעלותם אם יש כח באפטר' הנז' להביא עמהם נכסי היתומים כיון שהם נשארי' במקומם אם יעכבו ב"ד בידם. ואם הזקנה הנז' תרצה לעלות ולא האפטרופוסי' יש כח בידה לעלות עמה היתומים או יעכבו בידה ב"ד והשיב על שתי החלוקות הדין פשוט שאין כח ביד שום א' מהכתות

הנז' לא ביד האפטרופוסים לעלות עמהם נכסי היתומים ולא ביד הזקנה לעלות עמה היתו' וזה שזכות היתו' בודאי הוא שיהיו נכסיהם במקום שהם ולא שיהיו הם במקום א' והנכסים במקום אחר רחוק מהם הרבה לכמה סבות הא' שגם שיניחו האפטרופסים שם במקום שהם מה שצריך לפרנסתם הנהוג מי יודע אם יבא עליהם איזה חולי או מקרה יצטרכו כפלי כפלי' כו' ועוד שח"ו אולי יארע מקרה באפוט' ובהיותם בעיר שהיתומים שם ודאי יתנו אל לבם הם בעצמם כן ע"י ב"ד לברר נכסי עזבון היתומים בשלמות ביד מי הם וכמה הם משאם כן ודאי אם אפטר' בעיר שאין היתומי' שם וכ"ז אפי' בהיותם קטני' שכשגדלו הרי יש להם נזק אחר גדול מאד שיצטרכו ליל' למקו' רחו' אחר האפוט' לשיתנו בידם נכסי אביהם הרי פשוט הדין בשתי החלו' הראשונות ולא היה הדבור צריך בו כלל ע"כ מדברי הרב +וגדולה מזו נר' בעיני שכ' המרד' פ' הבית והעליה וז"ל וכן יש לפסוק בשותפים שיש להם חוב א' ביחד ורצ' הא' להתרח' ממקומו ולהוליך עמו השטר חוב חברו יכול לעכב עליו מפני חלקו שאינו רוצה להרחיק שטר חובו ממקום קרוב שהוחזק בו עד עתה וה"ל כעליון שב' לשנו' שאין שומ' לו עכל"ה + נר' מבורר היות הדין פשוט שאין לנו כח לשנות דברי הש"מ ולכן עם היות תרצה הזקנה לזכות היתומי' לעלותם לארץ ישראל אשר אין זכות למעלה ממנו וכמו שהוא כתב בפסקו ששיבת ארץ ישראל שקולה ככל המצות כלם א"ה כתב בפשי' שאין לזקנה לזכותם בזה משום ההזק שאפשר ימשך להם מצד היות' חוץ למקום האפטר' אשר הנכסי' בידם ולא עבר במחשבתו שנוציא הנכסי' מידם ונבקש להם שם בארץ ישראל אפטר' ח"ו נ"מ שנאמ' לזקנה אם תרצה לעמוד במקומך הרי טוב ואם תרצה לשנות אפי' לארץ ישראל נסיר היתו' מידך ולא נחוש לדברי הש"מ אשר צוה להיו' היתו' אצלך וראה שהוא הטוב להם כי אנו רואי' לבטל כל זה מפני חשש ההזק הנז' גם אנו נאמר לאם הילדה הזאת אע"פ שאמרו הבת אצל האם אנו רואים שדבריה' היה לתקנת הבת אם תרצ' לעמוד הרי טוב ואם לאו נסיר הבת מאצל' מצד חשש כמה קלקולים נמשכים מיציאתה מן העיר הזאת הן ההפרד הילדה מנכסיה כו' הכל כנז' ומה גם עתה

כשתגדל שהיא תצטרך לילך אחר האפטרו' ואם זה צער ונזק לזכרים ק"ו לנקבות שכל כבודה כו' ואומר אני שהדברים ק"ו ועוד שאין ספק שטוב לה בהגיעה להנשא שתנשא לבן אח אביו מלבד צוואת אביו ואם לא תהיה שם שמ' וקרוב שלא תגמר הענין סוף דבר שאני אומר שלע"ד יש לדון בזה ק"ו דלית ביה פירכ' כלל והוא זה ומה צואת המת שיעמדו בניו אצל הזקנה וזכות ישיבת ארץ ישראל שהוא טוב שאין למעלה ממנו והוא ודאי שכל עוד שהיתומי' ירצו לעמוד שם לא תקיא הארץ אותם כל זה לא הספיק בכח הזקנה להוליך היתום מעירם מן הטעם הנז' תקנת בת אצל האם החלושה ואפי' את"ל שהי' גדולה הי' מסופק' שאפשר לאם להשליך בתה ממנה כאשר תחפוץ ואפילו את"ל שאין זה מצוי מ"מ אי אפשר להכחיש שהדבר תלוי ברצונה כל שכן שזה תוכל לומר כל עוד שלא תנשא אבל משתנשא ורשות אחרים עליה פשיט' שהדבר מצוי וקרוב אצל השכל בהיותה היא ברורה /בחורה/ שתמצא בחור לא ירצה תעמוד הבת אצלה ושל לא יתקיים בו קח לך כו' וילדי זנונים על דעת קצת המפר' ואז תצטרך הבת לחזור אל מקום שממנו יצאה וזה ק"ו שאין בו פירכא לע"ד וטענה נצחת שאין להרהר אחריה ואחר שהדין נותן מכל הטעמים שזכרתי שאין כח ביד האשה להוציא הבת אשר היא עומדת במקו' לידתה ומקום קרוביה שאפי' אחר מיתה נוח לו לאדם להיות אצל קרוביו גם עתה בחיים כל שכן שנוח לה הרבה שתעמוד אצל זקנתה אם אביה ובעיר אח אביה גם אצל הנער שהוא משודכת אליו במצות אביו ועל הכל אצל נכסיה נר' בעיני שהדין נותן ג"כ שיכולים ב"ד העיר לעכב אותה שלא תצא מן העיר עד יום הגמל הילדה שהו' תשלום כ"ד חדשים של הנקה ואל תתמ' שהרי אשה זו משועבדת להנקה הילדה הזאת ואינה יכולה להנשא מפני חשש שלא תעכור חלבה והרי חששו לעכירות החלב כל שכן שנתעכבנה /שנעכבה/ שלא תצא מן העיר אשר הילדה עומדת שם והיא ג"כ אדעת' דהכי נשאת מתחל' לילך שם להניק בניה ובנותיה וכמו שבחיי בעלה לא הי' יכולת בידה לומר לו שתוציא אותה משם גם עתה כיון שיד בעלה עליה מצד הנקת הילדה היא משועבדת ונוכל לעכבה בשביל תקנת הילדה והרי

כתוב בשאלה בת"ה אם יש כח לגבות כתובתה כיון שאינ' יכול' להנשא ואע"ג שהשיב שמגבין מ"מ המעיין יראה ויוכל ללמוד משם זכר לדבר שהדין לעכב' בנ"ד בעיר דהתם לחד טעמא כתב משום שלא יפסידו היתומי' מזונות ואם כן משמע דאל"ה לאו הוה מגבין לה ולטעם הב' הוא שמ"מ יצא קול שיש לה ממון ויהא לה קופצי' ואם לא הי' אלו הטעמ' היינו אומרים שלא תגבה כתובת' כיון שאינ' יכולה להנשא עם היות שלא הי' מגיע בזה צער ונזק ליתו' כל שכן שנוכל אנו לומ' שכיון שהיא משועבדת להנקת בתה מפני חשש הסכנ' שנוכל לה לעכבה ולו' לה שלא תצא מן העיר שאם תצא אולי תגיע סכנ' לילד' ואם היא תאמר תנו לי הילד' ואניק אותה נאמר לה כל עצמה של תקנה היא מפני הסכנ' ואם תרצ' לתקן אותה בדרכי' ולהזיק אותה בכל הדברי' הנז' גם הרב הנז' זצ"ל הסכים לדברי בענין הסכנ' וז"ל כללא דמלתא דמשום למוד תורה לא חיישינן לסכנת גוף הקטני' בדרכי' לא ע"י האב ולא ע"י האפטרו' וכי היכי דמשום למוד תור' לא חיישינן כו' ה"נ משום מצו' אחריתי ובפרט מצות עליית ארץ ישראל שהיא מצוה גדולה מאד הרי משמע בהדי' דאי לו"ה /לאו הכי/ יש לחוש כל שכן לדעת התוס' והמרדכי שהבאתי דבזמן הזה דאיכא סכנה חיישי' אפי' לעליית ארץ ישראל ואם כן בהא סלקינן ובהא נחתינן שאם אשה זו תרצה לצאת שמעכבין אותה ב"ד העיר עד זמן תשלום כ"ד של הנקה ובהשלמת הזמן הזה כל זמן שתרצה לעמוד שם הבת אצלה ואם לא תרצה ב"ד העיר יתנו אותה ביד הזקנה ואפש' היה לו' שבנ"ש נוכל לעמוד אצל יורשיה כיון שהאב צוה אותה אצל אחי' ומ"מ עכ"פ מעכבין אותה שלא תוציאנה האם מן העיר אשר נכסיה שם כו' וזהו הנל"ע עד וצור ישראל יצילנו משגיאות ובבנין הבית הגדול והקדוש יראנו ושם יעלינו ובתורתו יגלה נפלאות אלינו כה דבר המר ונאנח:

הריני מסכים שכופין ב"ד את האלמנה לשבת בעיר כל זמן ההנקה שזה בכלל הוא נ"ב ואם ראו ב"ד שתקנ' הבת שתלך עם אמה אפי' בתוך זמן ההנקה ב"ד אביהם של יתומים הם ואין האפטרו' יכול

לעכב עליהם ואחר זמן זה אם תרצה האם ללכת לעירה ולא ראו ב"ד שתלך עמה מניחין אותו בבית זקנתה כיון שאינה ראויה לירש כ"ז שהיא קטנה ואחר שתגדל הדבר תלוי בה בכ"מ שתרצה ולשם יתנו לה מזונותיה ופרנסה ואחי אביה ישתדל בנשואיה בכל מקום שהיא ולמיעוט הפנאי ורוב הטרדה לא יכולתי לכתוב הטעמים זולת הטעמים הנז' לעיל ועל התשובה יש לסמוך שכתב ולעולם צריך לדקדק בכלל הדבר' אלו אחר מה שיראה לב"ד כ"מ ומקום שיש בו יותר תקון ליתומים שב"ד אביהם של יתומים לחזור אחר תיקונם עכ"ל ואכלה מילתא קאי וברור הוא ואפי' בתחלת העיון והרי היא בסי' ל"ח בתש' המיח' להרמב"ם והל"ד כתבתי דוד נ' אבי זמרה: